అనుబంధం

వి. రాజ్యలక్ష్మి

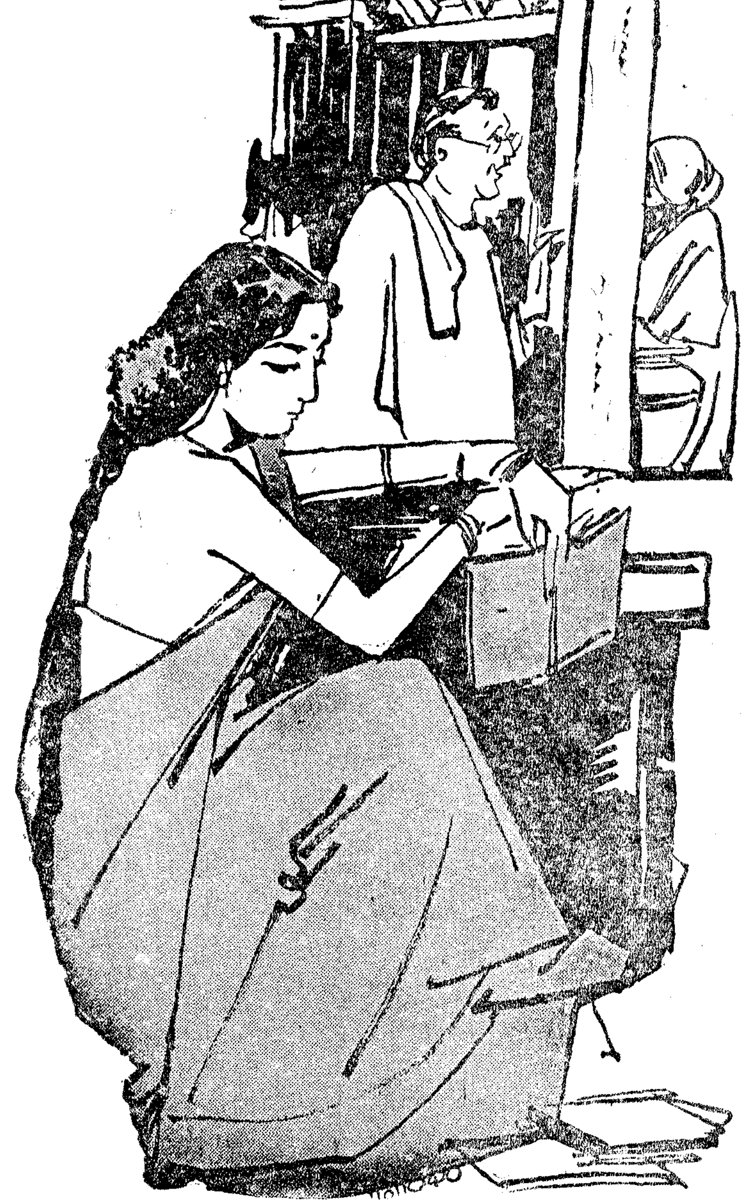

ప్రతి అనుబంధానికీ ఇంగిత జ్ఞానమే కాదు కళ్ళూ, చెవులూ కూడా వుంటాయి. ప్రేమ, అనురాగం, మమతా యివే దానికి ఆధారాలు. అనుబంధంతో బంధింపబడ్డ తరువాత కష్టాలుపడటం అవమానాలు సహించటం అలవాటయి పోతుంది.

ఇంతటి శక్తిగల అనుబంధం కూడ ఎదుటివారి కోరిక ప్రవర్తనకు తాళలేక చిన్నాభిన్నం అవ్వాల్సిన సమయమొస్తే అప్పుడు ఆ వ్యక్తికి ప్రపంచంతో మిగిలేదేముంటుంది! హృదయం పగిలిపోయి పిచ్చివాని చేయొచ్చు!

ఇందుకు రాజమ్మ జీవితమే ఒక్కటి తార్కాణం.

* * *

... ఇంటికి వచ్చి చెప్పులు విడుస్తూనే "అమ్మాయ్ బామ్మ ఏదే?" అని వరండాలో కూర్చుని పత్రిక చదువుకొంటున్న కూతురు రాజేశ్వరిని అడిగాడు.

రోజూ సాయంత్రం ఆరింటికి నాగభూషణం యింటికొచ్చేటప్పటికి అరుగు మీద రాధమ్మ వరండాలో మంచంమీద కూర్చుని రామాయణం చదువుకొంటుంది. ఇవ్వాళ ఆవిడ అక్కడ లేదు.

రాజేశ్వరి పత్రికాపఠనంలో పూర్తిగా లీనమైపోయింది. తండ్రి ప్రశ్న అంత శ్రద్ధగా వినిపించింది. అంచేత పుస్తకంలోంచి తలెత్తి చూడకుండానే "ఏమో నాన్నా. తెలీదు. ఇంతకుముందేగా వెళ్ళింది" అన్నది.

కూతురు చెప్పిన నిర్లక్ష్యపు సమాధానానికి నాగభూషణానికి ఒళ్ళుమండింది. "అసలు నీకు కళ్ళు కూడా సరిగా కనబడవుగదా? ఏసారి వెళ్ళి - ఏ తప్పిపోయ్యావా? ఎటెళ్ళిందో, ఏమిటో!" అన్నాడు.

"బాగుంది. ఆవిడెక్కడికెళ్ళిందో నేను వెనకాలే వెళ్ళి చెప్పాలేదా? మరేం ఫరవాలేదు. వస్తుందిలే" అన్నది రాజేశ్వరి విసుగ్గా.

నాగభూషణం చెప్పులు విడిచి, లోపలికెళ్ళాడు. పదిమంది పిల్లలున్నా ఎవరికీ అందరూ పోగా మిగిలిన ఒక్క కూతురూ, ఒక కొడుకూనూ ఆయన ఏమీ అనలేడు. ఇదే నాగభూషణంలో పెద్ద లోపం.

భర్త గొంతు విని వంటింట్లో ఉల్లిపాయలు తరుగుతున్న సరస్వతి యివతలికొచ్చింది. నాగభూషణం నీళ్ళు పోసుకోటానికై రెండు తువ్వాళ్ళు తీసుకుని ఆయన వెనకాలే గదిలోకి వచ్చింది. తన్నుకూడ అత్తగారు గురించే ఆయన అడుగుతాడని సరస్వతికి తెలుసు. అందుకని తానే ముందుగా "ఇందాకనగా అత్తయ్య ఎటో వెళ్ళారు. ఇంకా రాలేదు." అని అన్నది.

"మసురుకూడ పట్టింది. అసలే ఆవిడకు కళ్ళు కనబడవు. అబ్బాయి యింటికి రాగానే వెదుకొండా పంపు" అన్నాడు నాగభూషణం.

"అట్లాగే, మురళి రాగానే పంపిస్తానులెండి. మీరు స్నానానికి పదండి ముందు"—అంటూ సరస్వతి రెండు తువ్వాళ్ళను భర్తకు అందించింది.

నాగభూషణం నీళ్ళుపోసుకొంటుండగా సరస్వతి, "ఈపూట టిఫిన్‌కు గోధుమ పిండిగాని బియ్యం రవ్వగాని లేవండి. అందుకు ఉల్లిపాయి మినపట్లు పోస్తున్నాను. సరేనా?" అన్నది.

లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి చెప్పినప్పటినుంచీ నాగభూషణం సోమవారం సాయంత్రం భోజనం మానేసి టిఫిన్ తింటున్నాడు. అతడు చపాతీలు ఇడ్లీలు తప్ప ఏమీ తినడు. అందుకని ఆ రెండింటిలో సోమవారం సాయంత్రం ఏదో ఒకటి ఉండాల్సిందే.

సరస్వతి ప్రశ్న వినగానే "పిల్లి గోధుమపిండి కోసరం ఏదో యింటికన్నా వెళ్ళలేదుకదా?" అనుమానం నాగభూషణానికి కలిగింది. ఆమాట పైకే అన్నాడు.

"మరి చాదస్తం మనిషండీ. నువ్విస్తావా? నువ్విస్తావా? అంటూ అప్పుకోసరం యింటింటికీ తిరక్కపోతేనేం? రేపు ఎటూ గోధుమ కోటా వస్తుంటాయి. ఈ పూటకు ఎలాగో సర్దుకుపోతే సరిపోదూ?" అన్నది సరస్వతి.

"నీకు తెలీదులేవే. నాకేది కావాలో అది తెచ్చిపెట్టకపోతే ఆమెకు తోచదు. చిన్నప్పట్నుంచీ అలా పెరిగాను నేను. ఒకసారి ఏమైందనుకొన్నావ్? 1925లో అనుకొంటాను. కాకినాడలో కాంగ్రెసు మహాసభ జరుగుతోంది. మహాత్మాగాంధీ అధ్యక్షుడు. ఎట్లాగైనాసరే వెళ్ళాలని నేను మొండిపట్టు పట్టేను. అప్పటికి మువ్వంగా కాపురానికి రాలేదు, మెట్టు ఒక్కడినీ భయము తండ్రిలో ఏమవుతానో

అవి పిన్నిగారిది నాతో గియలుదేరి కావ్సాచ్చింది. నానంటే పిన్నికి అంత అపేక్ష. నిజంగా అదృష్టం అంటూ ఏదో నన్ను అంటిపెట్టుకుని వున్నది కాబట్టి అమ్మపోయినా, నాన్న స్వరాజ్యం అంటూ, కాంగ్రెసు అంటూ దేశం పట్టిపోయినా పిన్ని నన్ను చెరదీసి పెంచింది. పిన్నే లేకపోతే యీపాటికి నే నెక్కడ వుండేవాడినో? ఏమై పొయ్యేవాడినో."

"అమ్మాయ్. నువ్వొకసారి వెళ్ళి తెలిసిన నాలుగిళ్ళూ చూసిరావే. అప్పుడే ఎలా ముసురుపట్టిందో చూడు ఇంకా చీకటి పడితే ఆవిడ యింటికి రాలేదు గూడాను" అన్నాడు నాగభూషణం రాజేశ్వరితో.

"అది ఎక్కడి కెడుతుంది నాన్నా? అంత లేనిదయితే అసలు వెళ్ళొద్దని చెప్పరాదూ?" అంటూ విసుగులో రాజేశ్వరి చేతిలోని పత్రిక తపీమని నేలమీద పడేసి లేచింది.

ఇంతలో గేటు తీసుకుని రాధమ్మ రానేవచ్చింది. నాగభూషణం వూహించింది అక్షరాలా నిజం. చేతిలో గోధుమపిండి పొట్లంతో ఆవిడ లోపలి కొచ్చింది.

నాగభూషణం యాభయ్యోపడిలోపడ్డాడు. కళ్ళు జోడులేందే ఏదీ అతడికి స్పష్టంగా కన్పించదు. అటువంటప్పుడు తల ముగ్గుబుట్టలాగా తయారై వళ్ళంతా ముడతలుపడుతున్న రాధమ్మ సంగతి ఎందుకు? దగ్గిరగావస్తేనేగాని మనుషులను పోల్చుకో లేదు. అట్లాగే ఒకచోటనుండి యింకో చోటికి నెమ్మదిగా వెడుతుంటుంది.

ముసలావిడను చూడగానే రాజేశ్వరి వళ్ళు మండిపోయింది. ఈవిడవల్లేగా తాను తండ్రి చేతులో తిట్లు తిన్నది? "ఎక్కడి కెళ్ళావ్? బామ్మా? ఇందాకటినుంచి నాన్న మమ్మల్నందర్నీ కేకలు వేస్తున్నారు. అయినా ముసలిదానివి నీ కెందుకు చెప్పు యివన్నీ, ఒక మూల కృష్ణా రామా అంటూ కూర్చోరాదూ?" అన్నది తీక్షణంగా.

"అమ్మాయ్ ఏం మాట లే అవి? పెద్దవాళ్ళతో అట్లాగేనా మాట్లాడేది? ఎన్నిసార్లు చెప్పాను? పెళ్ళయినదానివి? అక్కడకూడ యిట్లాగే మాట్లాడితే అయినట్టే....." అన్నాడు వరండాలో నిల్చున్న నాగభూషణం.

"అంటే అన్నదిలేరా? దాన్ని కేకలేస్తావెందుకు? చిన్నపిల్ల. ఏదో అంటుంటుంది......అమ్మాయ్ సరస్వతీ యీపిండి తీసికెళ్ళి తడపవే" అన్నది రాధమ్మ.

"చిన్నపిల్ల ఏమిటి పిన్నీ. పెళ్ళయింది. ఎట్లా మాట్లాడాలో యింకా తెలుసుకోకపోతే ఎట్లా? వీళ్ళు రాగానేసరా. బుద్ధీ, జ్ఞానం వుండొద్దూ?" అన్నాడు నాగభూషణం తీక్షణంగా.

"ఛీ ఛీ అసలీ ముసలాళ్ళు వున్న యింట్లో యింతే. సుఖం, శాంతి వుండవు....." అంటూ రాజేశ్వరి చరచరా లోపలి కెళ్ళింది.

ఇంతలో సరస్వతివచ్చి అత్తగారి చేతులోంచి పొట్లం అందుకొన్నది.

"నువ్వెప్పుడు యింతేరా నాగూ. దాన్నెందుకట్లా కసురుకొంటావ్? అత్తగారింటి కెళ్ళాల్సిన పిల్ల. ఎన్నాళ్ళుంటుం దిక్కడ" అంటూ రాధమ్మ రాజేశ్వరి వెనకాలే లోపలి కెళ్ళింది.

రాధమ్మ కాపురము కొచ్చేటప్పటికి నాగభూషణానికి నిండా నాలుగేళ్ళు లేవు. అప్పటినోజుల్లో అన్నీ సమిష్టి కుటుంబాలే కాబట్టి నాగభూషణం తండ్రి, పినతండ్రిఅంటే – రాధమ్మ మొగుడు— కలిసే వుండేవారు. రాధమ్మకు చిన్నప్పటినుంచి పిల్లలంటే చెప్పలేని మమత. అందుచేత నాగభూషణం రెండావుల దూడ అయ్యాడు. ఆ తరువాత కొద్దికాలానికే తల్లి చనిపోవటం, తండ్రి దేశాలు పట్టిపోవటం, రాధమ్మ దగ్గిరే పెరగటం జరిగిపోయింది. రాధమ్మ మొగుడు రెవిన్యూ డిపార్టుమెంటులో పనిచేస్తూ చచ్చిపొయ్యాడు. ఈయిల్లు, గుడివాడ దగ్గిరో నాలుగు ఎకరాల పొలం సంపాయించాడు. ఇవిగాక బిర్లాకంపెనీల్లో షేర్లు కొన్నాడు. వాటిమీద సంవత్సరానికో వెయ్యి రూపాయలు వస్తాయి.

ఇంత ఆదాయమూ ఎప్పటికప్పుడు నాగభూషణం చేతుల్లో పోసేస్తుంటుంది రాధమ్మ. నాగభూషణమే బలవంతంచేసి ఆవిడకు కొంత డబ్బు యిచ్చి దగ్గిర అట్టే పెట్టుకోమంటాడు. అదంతా ఆవిడేం చేసుకొంటుంది? ఇంటికోసం ఖర్చు చేయటమో, లేకపోతే పిల్లల కేదన్నానో చేయిస్తుంది.

నాగభూషణాన్ని ఎట్లా పువ్వుల్లోపెట్టి పెంచిందో అతడికి పుట్టిబట్టకట్టిన యీ యిద్దరు పిల్లలను గూడ అట్లాగే పువ్వుల్లోపెట్టి పెంచింది.

తనను నానా మాటలూ అని రాజేశ్వరి లోపలికెళ్ళినా రాధమ్మ మనస్సు తల్లడిల్లిపోయింది. ఆమెను రాజేశ్వరి అమె తమ్ముడు మురళి యింతకుంటే గూడ యిదివరకు ఎన్నోసార్లు హీనంగాచేసి మాట్లాడారు. కాని మమకారం అనే పొరలోంచి తనకు జరిగే అవమానాలను ఎన్నడూ పట్టించుకోలేదు రాధమ్మ.

మాతృహృదయానికి అవన్నీ సోకవేమో? తనవెనకాలే బామ్మరావటం చూసి రాజేశ్వరి కన్నీళ్ళు కూడ తెప్పించు కున్నది.

రాధమ్మ వెళ్ళి రాజేశ్వరి భుజంమీద చెయ్యేసింది. రాజేశ్వరి విసురుగా చేతిని అవతలికి తోసేసింది. రాధమ్మ "పిచ్చిపిల్ల" అంటూ మళ్ళీ భుజం పట్టుకుని "ఎందుకే. నాన్నేమన్నాడని? అంటే మటుకు నాన్నేగా?" అంటూ సముదాయించటం మొదలు పెట్టింది.

"అంతేలేవే బామ్మా—నేనే అందరికీ లోకువ అయిపోయింది. దగ్గరకొచ్చేసిందిగా వెళ్ళిపోతానులే...." అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడవటం మొదలుపెట్టింది రాజేశ్వరి.

రాజేశ్వరి ఏడుపు ఎట్లా మాన్పించాలో రాధమ్మకు బాగా తెలుసు. ఆవిడ అడపా దడపా యిటువంటి బ్రహ్మాస్త్రాలే ప్రయోగించాల్సిన అవసరం కలుగు తుంటుంది. "వూరుకోవే. మాతల్లిని గదూ! నేచెప్పినప్పుడు ఏడుపు మానెయ్యాలి అంతే. ఇంట్లో ఆడపిల్ల ఏడవరాదు మరి! నీకెందుకు ఈసారి కౌలుడబ్బు రాగానే అడుగు. ఏది కావాలో అది యిస్తాను......"

రాజేశ్వరి తపీమని ఏడుపుమానేయలేదు. అయితే అంచెల వారీగా అయిదునిమిషాలలో మానేసింది! ఆతరువాత గోముగా తనకోర్కె బయట పెట్టింది. "బామ్మా మరే ఆయనేమో మొన్న వచ్చినప్పుడు నన్నొక రిస్టువాచి కొనుక్కోమన్నారు. ఈ రోజుల్లో అందిరూ అదేపెట్టుకొంటున్నారుగా. వంది పెచిలుకు అవుతుంది. ....మరి......"

"ఓస్, అంతేగా. తీసుకొందువు గానిలే!......"

* * *

రాధమ్మ పెళ్ళెలి కొడుకు సుదర్శనం ట్రాన్స్ఫరో మీద గుంటూరువచ్చి రెండు నెలలయింది. ఈ రెండునెలల్లోనూ అతడు నాలుగు సార్లు విజయవాడ వొచ్చి రాధమ్మను తనతో రమ్మనమని నాలుగు రోజులు తన యింట్లో గడపమని బలవంతం చేశాడు. పుట్టింటివేపు దగ్గిర బంధువంటూ రాధమ్మకు ఎవరైనా వున్నాటే సుదర్శనం ఒక్కడే. అందుకని రాధమ్మకూడ ఒకసారి పెళ్ళెలి కొడుకు కాపరం చూసి వద్దామని బయలుదేరి వెళ్ళింది. ఆవిడ యిట్లా యిల్లు కదిలి వెళ్ళి ఎన్నేళ్ళయిందో?

రాధమ్మ వెళ్ళి ఇప్పటికి వారం రోజులైంది. ఇంట్లో ఎవరికీ ఏమీ మార్పు కనిపించటంలేదు. కాని, నాగభూషణం మాత్రం కాలుగాలిన పిల్లిలాగా తిరుగుతున్నాడు. "పిన్ని లేకపోతే ఏమీ తోచటం లేదే..... ఆవిడ అక్కడేం చేస్తోందో ఏమిటో......" అంటూ విచ్చెత్తిపోసాగాడు.

"అదేమిటండీ, మరీ పసిపిల్లాడిలాగా విలవిల్లాడిపోతున్నారు? ఎవరన్నా వింటే నవ్విపోతారు" అన్నది సరస్వతి నవ్వుతూ.

"నీకేం తెలుసే? దాదాపు ఏభై సంవత్సరాల అనుభవం......"

ఇంతలో మురళి యింట్లో కొచ్చాడు. కొడుకుని చూడగానే "మురళీ మధ్యాహ్నం గుంటూరు వెళ్ళి బామ్మను వెంట పెట్టుకురా. ఆ సుదర్శనం రాసిన వుత్తరంలో వాళ్ళయింటి అడ్రెసు వుంది. అది జేబులో పెట్టుకొని వెళ్ళు" అన్నాడు నాగభూషణం.

మధ్యాహ్నం గుంటూరుకు బయలుదేరబోతూ మురళి ఒక ప్రకటన జారీ చేశాడు. "అసలు నాన్న చెప్పక పోయినా నేనే వెళ్ళివద్దామనుకొంటున్నానే అమ్మా......"

సరస్వతి, రాజేశ్వరి ప్రశ్నార్థకంగా అతడివంక చూశారు.

"అవునమ్మా. బామ్మను యిట్లా వదిలేస్తే యింకేమన్నా వుందీ? వాళ్ళేమన్నాగితం మీద ఆవిడ సంతకం చేయించుకొన్నారంటే యీయిల్లూ, ఆపొలం, ఆషేర్లు గంగ పాలయ్యాయన్నమాటే! ఇన్నాళ్ళూ ఆవిడ ఆస్తి మీద ఆశపెట్టుకుని, చివరికి ఆవిడ యివ్వాళ్ళో రేపో గుటుక్కుమనే టప్పుడు మనం అశ్రద్ధ చేస్తే యీనాగాచి నక్కలపాలు చేసినట్టు కదూ?......" అన్నాడు మురళి.

"నేనూ అదే అనుకొంటున్నానురా. ఆవిడసలే పిచ్చిది. వాళ్ళ పొగడ్తలకు వుబ్బి ఏ సంతకమన్నా చేసొచ్చిందో యిహ మన పని గోవిందా అన్నమాటే. నాన్నతో చెప్పి అయిల్లు కొంచెం రాయించుకోమనవే. అమ్మతో ఎన్ని సార్లు చెప్పినా నామాట చెవినెక్కించుకోలేదు." అన్నది రాజేశ్వరి.

సరస్వతి మనస్సులోను అచ్చంగా యివేభావాలు వున్నాయి. అయితే వయస్సు అనుభవంవున్న వ్యక్తి కాబట్టి యింత తేలికగా బయటపెట్ట

శుభవార్త
మొండి వ్యాధులకు, కడుపునొప్పి, తలనొప్పి, చర్మవ్యాధులు, పండ్ల వ్యాధులకు ప్రత్యేక చికిత్స. నాడీ పరీక్షతో వ్యాధిని నిర్ణయింతురు. ప్రతినెల జిల్లా ముఖ్య కేంద్రాలలో మానాడీ ప్రవీణులతో సలహాలు మీ జిల్లా తేది కొరకు వ్రాయండి.
రామూన్ ప్రోడక్ట్సు,
ఖైరతాబాద్, హైదరాబాద్-4 (H. O.)

రెండు రత్నాలు
Licenced under M. & T. P.
Act — Rule (83)
విద్యుత్స్తంభనము-Tonic Pills&Oil
కవాపులోక పైకి వర్ధనము (1) కోర్సు 20
గోలీలు రూ. 52లు - స్పెషల్ రకం రూ. 47
పైకం M.O. పంపాలి—వి. పి. లేదు.
డా. రత్నం సన్స్, (Estd 1904)
మలకపేట బిల్డింగ్స్,
New ఆజంపూరా మార్కెట్ వద్ద,
హైదరాబాద్—36 ఆం. ప్ర.

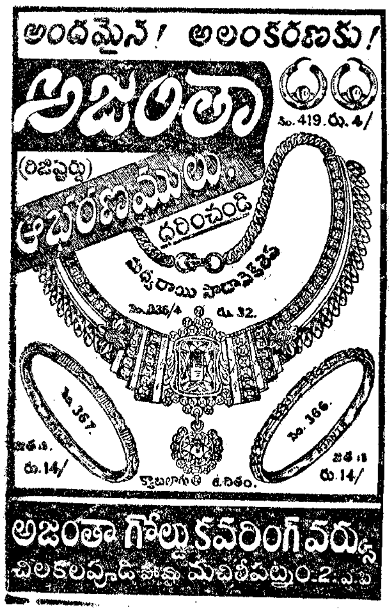

అనుబంధం

లేదు. "నేనూ నాన్నతో చూచాయగా ఎన్నోసార్లు యీ ముక్క చెప్పాను. ఆయన ఒప్పుకొంటేనా? వింటేనే మండిపడుతున్నారు" అన్నది సరస్వతి.

"లాభం లేదమ్మా! నాన్నతో మనందరంకలిసి కట్టిగా చెప్పి ఆవిడ చేత కాగితం మీద సంతకం చేయించేటట్టు చెయ్యాలి. నాన్న ఒక్కమాట అంటే చాలు. ఆవిడ నిముషాలమీద వీలునామా రాయించి రిజిష్టరు చేయిస్తుంది......" అన్నాడు మురళి.

"అసలు బామ్మ యిదివరకు ఒకటి రెండు సార్లు అంటే నాన్న కేకలేశారు. విల్లుమాటఎత్తితే వూరుకోనని! ఏమైనా మనం తొందర పడాలమ్మా విల్లంటూ ఏదీలేక ఆవిడ కళ్ళు మూస్తే లక్ష రూపాయల ఆస్తి కోర్టు కెక్కుతుంది..." అన్నది సరస్వతి.

"సరే అదంతా తరువాత సంగతి. ముందు నేను గుంటూరు వెళ్లాలిగా! అమ్మా నీ దగ్గిర అయిదు రూపాయిలుంటే యివ్వవే" అని మురళి తల్లి నడిగాడు.

"గుంటూరు వెళ్ళిరావటానికి అయిదు రూపాయలెందుకురా వెధవాయ్? నాదగ్గిర రెండో మూడో వున్నాయి. పట్టికెళ్ళు" అంటూ సరస్వతి గదిలో కొచ్చింది.

తల్లిదగ్గర ఎట్లాగయినా అయిదు రూపాయలు తీసుకోవాలనే కోర్కెతో అమె వెంటే మురళిగూడ గదిలో కొచ్చాడు...

మురళి గుంటూరొచ్చి సుదర్శనం యిల్లు తెలుసుకొని అక్కడికి చేరుకొనే టప్పటికి సాయంత్రం నాలుగైంది. అతడు యింట్లో అడుగు పెట్టేటప్పటికి వరండాలోంచి రాధమ్మ మాటలు వినిపిస్తున్నాయి. 'కాదురా అబ్బాయి నేను ఎట్లాగైనా యివ్వాళ సాయంత్రం వెళ్ళిపోతాను బస్సెక్కించు. అక్కడ బస్సుదిగి రిక్షా చేసుకొని యింటికి చేరుకొంటాను. నాగుని, పిల్లలను విడిచి యీ మధ్యలో యిన్నిరోజులు ఎక్కడావుండలేదు. పిచ్చెక్కినట్టుగా వుంది. నాకు కోడలూ సరేసరి. పిల్లలిద్దరూ అసలు నన్ను విడిచి వుండలేరు"

సుదర్శనం ఏదో చెప్పబోతున్నాడు. ఇంతలో మురళి లోపలకు రావటం చూసి చెప్పదల్చుకొన్నది నోట్లోనే ఆపి "అడుగో మురళి వచ్చాడు...." అన్నాడు.

ఆ మాట వినటం తోటే రాధమ్మ ఒక్కసారిగా మంచంమీద నుంచి లేచింది. "నే చెప్పలేదుట్రా, యీ పిచ్చి సన్నాసికి నన్ను చూడందే అసలు తోచదు..............."

ఆరాత్రికి ఇద్దరూ యిక్కడే భోజనంచెయ్యాలని, మర్నాడు వెళ్లాలని సుదర్శనం పట్టుపట్టడం చేత మురళికి రాధమ్మకు వుండక తప్పింది కాదు. మరునాడు పొద్దున్నే ఏడు గంటల బస్సుకు బయలుదేరి ముసలమ్మా, మనుమడూ విజయవాడ చేరుకున్నారు.

రిక్షా దిగి ఇంట్లోకి అడుగుపెడుతూనే వరండాలో కూర్చుని తండ్రితో ఏదో మాట్లాడుతున్న బావగారిని— రాజేశ్వరి భర్తను చూసి ఆశ్చర్యంతో—

"గుడ్‌మార్నింగ్ బావగారూ! ఎప్పుడురావటం?" అన్నాడు.

రామారావు రాజేశ్వరిని చూసి నవ్వుతూ "థాంక్‌యూ వెరీమచ్"అన్నాడు. మురళి వెనకాలే రాధమ్మ వరండాలోకి రాగానే కూర్చున్న కుర్చీ లోంచి లేచాడు. "అమ్మమ్మగారూ కులాసాగా వున్నారా?" అని పలుకరించాడు.

"నాయన రామారావ, నువ్వా? అమ్మా నాన్న గారూ కులాసాగావున్నారా? వస్తువ వ్యాసయ్యావుటగా? రిజల్ట్సు చూసిన రోజున మారాజమ్మ కాలుకిందపెట్టలేదనుకో. మేఘాల మీదే నడిచింది. తరువాత పై చదువుకు చదువుతావా?" అన్నది రాధమ్మ.

పిన్నిని చూడగానే నాగభూషణం ముఖం వికసించింది. "ఎం. బి. ఎ. కోర్సు అని ఒకటుందిలే పిన్ని. దానికి అప్లై చేశాడు. సీటు వచ్చిందట." అన్నాడు నాగభూషణం.

"అట్లాగా. మంచిదినాయనా" అంటూ రాధమ్మ మెల్లిగా లోపలికెళ్ళింది.

ఆ తరువాత అరగంటకే రాజేశ్వరి అసలు సంగతి రాధమ్మదగ్గిర బయట పెట్టింది. "...ఎం.బి.ఎ. సీటు రావటం చాలా కష్టంట బామ్మా. అటువంటిది ఈయన కొచ్చింది. విశాఖపట్నంలోవుండి చదవాలట. వాళ్ళనాన్నగారి దగ్గిరేమో డబ్బులేదుట. ఎంతలేదన్నా చదువు పూర్తి అయ్యేటప్పటికి నాలుగైదు వేలన్నా అవుతుంది. అదయినా నన్ను తీసికెళ్ళి పొదుపుగా ఖర్చుపెట్టుకుంటేనే. కోర్సు పూర్తయితే ఎక్కడపడితే అక్కడ అయిదు దొందలు జీతంతో వుద్యోగం దొరుకుతుంది. కాని డబ్బుకే చిక్కొచ్చి పడింది. అందుకని నన్నుని అడగటానికొచ్చారు. కోర్సు పూర్తయి ఉద్యోగం రాగానే నెలకు రెండొందల రూపాయలు ఖచ్చితంగా తీర్చేస్తా నంటున్నారు" అన్నదిరాజేశ్వరి.

"అయిదువేలే.... ఇప్పుడు మనదగ్గిరెక్కడున్నాయే?..... అయినా నాన్నేమంటాడు?" అడిగింది రాధమ్మ.

అప్పుడే అక్కడి కొచ్చిన సరస్వతి అత్తగారి చివరి మాటలు విన్నది. "ఆయనేమంటారు అత్తయ్యా? కోర్సు చాలా మంచిదేనట. ఎటు తిరిగి డబ్బు సంగతే ఏమిటని దిగులు పడుతున్నారు.."

"నువ్వు వూరుకుంటేనే గాని పని జరగదు బామ్మా. ఏం బామ్మా యీ ఒక్క సహాయం చేయవూ ?.........."

"సరే చూద్దాంలే. నాన్నతో మాట్లాడుతానుగా" అంటూ హామీ యిచ్చింది రాధమ్మ.

ఆమధ్యాహ్నం రామారావు వరండాలో మంచం మీదపడుకొని మురళి చెబుతున్న కబుర్లేవో వింటున్నాడు. ఇంక కార్యం జరగలేదు. కాబట్టి రాజేశ్వరి అందరి యెదుటా మొగుడితో మాట్లాడదు. ఆమె గడప యివతల కూర్చుని ఏదో పత్రిక తిరగేస్తూ ఆకబుర్లు వింటోంది.

నాగభూషణం అల్లుడొచ్చాడని ఆఫీసుకు సెలవుపెట్టి ఇంట్లోనే వున్నాడు.

"ఏం. అబ్బాయ్. అల్లుడేదో డబ్బు కావాలని అడిగాడటగా? ఏమాలోచించావ్ మరి ?" అని అడిగింది రాధమ్మ కొడుకుని.

"ఆలోచించటానికేముంది పిన్ని. ఇప్పుడు డబ్బెక్కడుంది! కోర్సయితే చాలా మంచిది. అసలు సీటు రావటమే కష్టం...ఇది పూర్తయితే హీనపక్షం నాలుగొందల వుద్యోగం ఎక్కడున్నా దొరుకుతుంది.

బాబు అంతదూరమెళ్ళి చదువుకొచ్చాక......"

"అదేమిట్రా? వినంగా అంత మంచి కబురా?"

"అవును పిన్నీ......"

"సరే అయితే ఎటూ గుడివాడ దగ్గర పొలంతో. వికరం దానికే ఇద్దామని నేను ఎప్పటినుంచో అనుకొంటున్నాను. అదిప్పుడే రాసిచ్చేస్తాను. బేరం పెడితే అయిదారు వేలు రాకపోవు" అన్నది రాధమ్మ.

"పొలం రాసిస్తావా పిన్నీ......"

"నువ్వూరుకోరా. అంతమంచి చదువంటుంటేను. ఏం చేస్తాం? మన అమ్మాయికోసరం. దస్తావేజులూ అవీ తెప్పించు. ఆపిన్నాళ్ళనో నువ్వు చూడు. అబ్బాయితో గూడ యీ సంగతి చెప్పు. పాపం ఎంతో ఆశతో అత్తవారింటికి వచ్చాడు. అమ్మాయి కార్యం ఎటూ చేద్దాం అనుకొంటున్నాంగా! అప్పుడు పసుపు కుంకుమకింద ఇద్దాంలే" అన్నది రాధమ్మ.

రామారావు యీసంగతి వినగానే అతడికళ్లలో సంతోషంతో నీళ్ళు తిరిగాయి. చివరి ప్రయత్నంగా ఇక్కడి కొచ్చేడుగాని సాఫల్యం అవుతుందని అతడికి నమ్మకం లేదు. మానవ ప్రయత్నం అంటూ ఒకటి చేయాలి కాబట్టి అత్తవారింటి కొచ్చి నోరు తెరచి అడిగాడు.

మనస్సంతా సంతోషంతో నిండగా ఆ సాయంత్రం రామారావు ఇంటికి బయలుదేరాడు. వెడుతూ అందరితో వెళ్ళొస్తానని చెప్పి రాధమ్మ దగ్గర కొచ్చి "వెళ్ళొస్తానండీ అమ్మమ్మగారూ.." అంటూ గద్గదస్వరంతో ఒంగి ఆవిడ కాళ్ళకు నమస్కరించాడు.

రామారావు చర్యకు యింటిల్లిపాదీ నిర్ఘాంతపోయారు. రాధమ్మ దెబ్బతోయుంది. ఆవిడఅదిరా ఐదరా ఉండడంగులు చూసి "ఇదేమిటి బాబూ......" అన్నది.

"ఏముందండీ... నా తెలియకనే మీరు నిల బెట్టారు ఎం. బి. ఎ. కోర్సు పూర్తయితే జీవితం ఒక దారిలో పడ్తుంది. మీరే యీ సహాయం చేయక పోతే.... ఇహ నేను వెళ్ళొస్తానండీ" అంటూ కళ్ళు తుడుచుకొంటూ చేతిసంచితీసు కొని చరచర వెళ్ళిపొయ్యాడు రామారావు.

*　　*　　*

కార్యం ముహూర్తం బాగా పూర్తయింది. ఆ సాయంత్రమే రాజేశ్వరి రామారావు నరసారావు పేట వెడుతున్నారు. ఇల్లంతా హడావిడిగా వుంది. నాగభూషణం బజారుకెళ్ళి గుడ్డలూ అవీ పెట్టు కొచ్చాడు. పిల్ల నిశ్చయమైనం బయలుదేరే రోజున పొద్దున్నుంచీ అవీ ఇవీ పంపుతానని చెప్పాడు. రాజేశ్వరి వెంట సరస్వతి కూడా నరసరావుపేట వెడుతోంది. కూతురుని అత్తవారింట్లో దిగ బెట్టి వెంటనే యింటికొస్తుంది.

మధ్య హాలుకు పక్కగా ఓ చిన్న సామానులగది వుంది. అందులో మిగిలిన సామానులతోపాటు రాధమ్మ బీరువా కూడా వుంది. ఆ పెట్టెలో దాని మొదటి సారి అత్తగారింటికొచ్చినప్పుడు పెట్టుకొచ్చిన చీరవుంది. ఆచీరను రాధమ్మ అత్తగారు మొదట పెళ్ళికోడలు కిచ్చింది. నాగభూషణం ఓ చిన్నపిల్లగా మొదటి నాటినుంచీ యీచీరను అప్పుడప్పుడు చెప్తుంది. సినాటి పెళ్ళి చీరో అట. ముదురు పచ్చరంగు రంగుతో ముంది. దాని

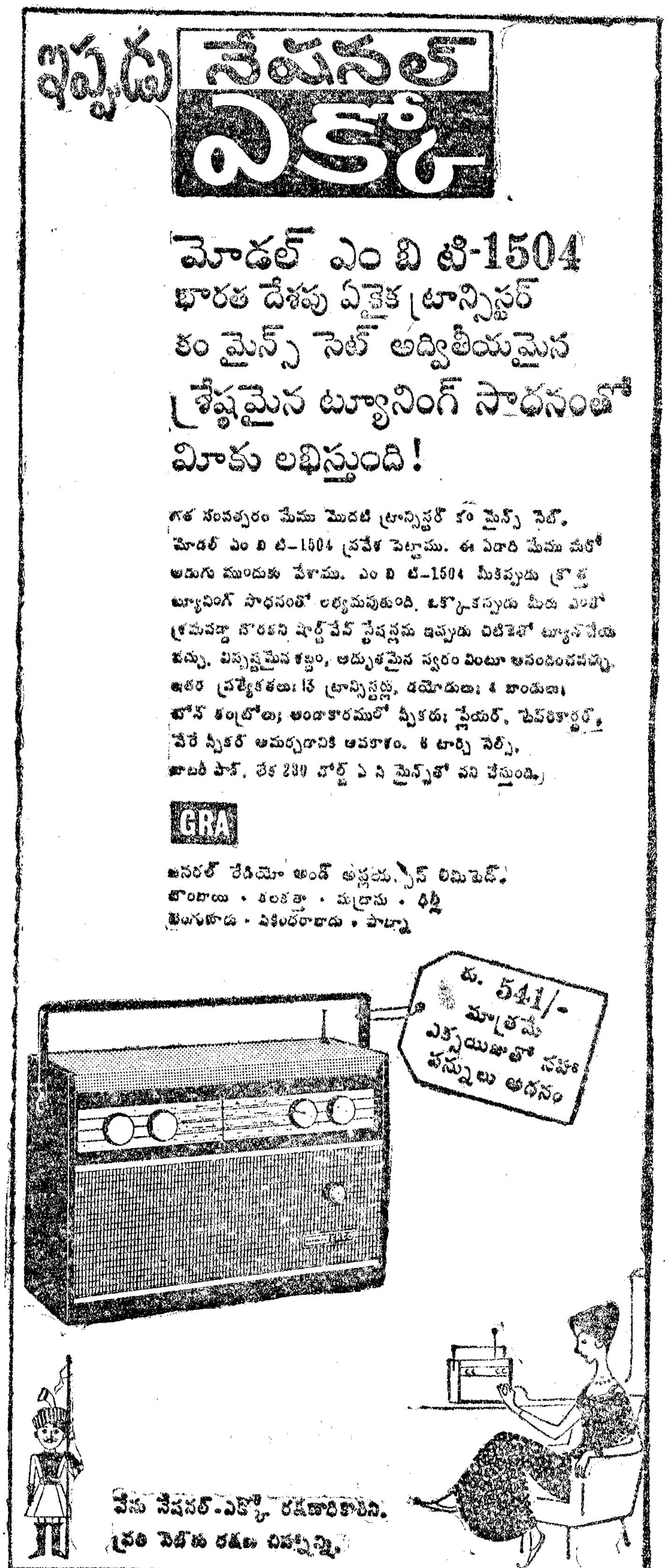

బలహీనం! నరముల సడలింపు

స్వప్నస్ఖలితం, పురుషత్వం తగ్గియుండుట, తెల్లపడుట, వెక్కెర వ్యాధి, రక్తం, నిద్ర, ఆకలి లేకుండుట, జీవితముపై విరక్తి, భయం, భీతి "నరముల సడలింపు" శరీరమంతయు నొప్పి, నడుమునొప్పి మొ॥ వ్యాధులకు చికిత్స చేయబడును. వివరములకు 50 పై. స్టాంపుతో వ్రాయవలెను.

ఒక నెలకైన ఔషధముల ధర రూ. 15/- పోస్టేజి రూ 3/- మొత్తం రూ 18/- M.O. పంపి రిజిస్టర్ ద్వారా పార్శెల్ పొందండి.

ఎ. ఎస్. వైద్యశాల,
నెం. 13, స్టేషన్ వ్యూ రోడు,
కోడంబాక్కం, మద్రాసు-24.

చదవడం మరిచిపోకండి!

ఆడవాళ్ళెవిధంగా వ్యామోహంలోకి జారిపోతారో, ఏ పరిస్థితులు స్త్రీని ఉద్రేకపరుస్తాయో తన రచనలతో పాఠక లోకాన్ని ఆనందపరిచిన ప్రఖ్యాత రచయిత

శ్రీ చౌడేశ్వరీదేవి కొత్త నవలలు

అనూరాధ ఆదృష్టం (122 పేజీలు) రు. 1/-
బలిదానం (128 పేజీలు) రు. 1/-

గ్లేజు పేపరు కార్డుబోర్డు టైటిల్, త్రివర్ణ ముఖచిత్రం. ఇప్పుడే బైటికి వచ్చాయి. మీ కాపీలకు త్వరపడండి. 10 పుస్తకాల పైన తెప్పిస్తే 25% కమీషన్. రకానికి 20 పుస్తకాలు తెప్పిస్తే V. P. చార్జీలు ఉచితం ఆర్డరులో 4వ వంతు పైకం పంపాలి.

—————:వివరములకు:—————

తెలుగు పాకెట్ బుక్స్
ప్రచురణాలయం,
వన్ బజారు :: విజయవాడ-1.

రచయితలకు విజ్ఞప్తి

తమ రచనలతో కాక విడిగా స్టాంపులు పంపే వారి రచనలు తిప్పి పంపడం సాధ్యం కాదు. ఈ విషయంలో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపే అవకాశం కూడా లేదని గుర్తించ ప్రార్థన. సం॥

అనుబంధం

యిచ్చేసి రాజేశ్వరికి యిచ్చి కాపురానికి పంపించాలని రాధమ్మ ఆశ. రాజేశ్వరి ఆ చీర కట్టుకోకపోయినా దగ్గర పెట్టుకొంటే శుభం జరుగుతుందని రాధమ్మ భావం. అందుకని పెట్టె తీసి ఆ చీర బయటకు తీసింది........

ఇంతలో మధ్యహాలులోంచి మాటలు వినిపించసాగాయి.

"మీ బామ్మేదీ? ఎక్కడకెళ్ళింది?" అని రామారావు రాజేశ్వరిని అడిగాడు.

"ఏమో? ఎక్కడికెళ్ళిందో ఇప్పుడెందుకు?....."

"అదేమిటే ఆవిడలేకుండా వెళ్ళటం ఎటా?.... .

"ఆవిడెందుకుండీ ఎదురుగా, వెధవముండ శుభమా అని వెడుతుంటే ఎదురుగా రావాలా?" అన్నది రాజేశ్వరి.

పెళ్ళాం మాటలకు రామారావు తెల్లబోయ్యాడు. "ఛీ ఏంమాటలే అవి. ఆవిడే ఆసహాయం చేయకపోతే........"

"మహ చేసిందిలెండి. అసలు యీ ఆస్తి అంతా నెత్తిన కొట్టుకుంటుందా, కట్టుకెళుతుందా? తెప్పకేం చేస్తుంది. మర్యాదగా యివ్వకపోతే బలవంతంగా లాక్కుంటాము. మీకు తెలియదేమోగాని అసలు నాన్న అడ్డంపడకపోతే యీ ఆస్తి అవతల వాళ్ల చెల్లెలు కొడుకులు ఎప్పుడో స్వాహా చేసివుండేవారు. తెలుసా?......"

రాజేశ్వరిమాటలు వినలేకనా అన్నట్టుగా రామారావు అక్కడనుండి వరండాలో కెళ్ళాడు.

అక్కడ రాజేశ్వరి, మురళి మిగిలారు. ఇంతలో సరస్వతికూడా అక్కడకొచ్చింది.

"నువ్వు యిహ వూరుకొంటే లాభంలేదమ్మా. ముసలావిడచేత నాన్న విల్లు రాయించుకొనేటట్లు నువ్వే చెయ్యాలి. నాన్న ఒకపట్టాన వినరనుకో. అయినా వూరుకుంటే ఆవిడ గుటుక్కుమంటే రేపొద్దున యీ ఆస్తికోసరం కొట్టుకుంటూ తిరగాలి..... ఏరా నువ్వుకూడ నాన్నతో వీలైనప్పుడల్లా చూచాయగ చెబుతుండరా" అని రాజేశ్వరి అమ్మకీ తమ్ముడికీ సలహాలు యిచ్చింది.

"నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నానే. వెధవది. ఎప్పుడేమవుతుందో చెప్పలేం. ఏదో నెపం మీద ఆవిడను ఆ సుదర్శనం తీసుకువెళ్ళి ఏ దస్తావేజుమీదనైనా సంతకం చేయించుకొన్నా చేయించుకొంటాడు. అందుకే వాడు యీ మధ్య మాటి మాటికీ రావటం సాగిస్తున్నాడు. నీ కెందుకు నేను నాన్నతో చెబుతానుగా. అంతగా ఆయన వినకపోతే ఆవిడ తదనంతరమే మనకు చెందేటట్టు రాయించుకోమనన్నా గట్టిగా పోరతాను" అంటూ హామీ యిచ్చింది సరస్వతి.

"నేనూ వూరుకోనులేవే అక్కా. నాన్నతో చెబుతాగా" అన్నాడు మురళి.

"ఆ దిక్కుమాలిన చీర ఒకటి యిస్తుందిట నాకు. ఆవిడెప్పుడో కట్టుకొన్నదట. అది నేను తీసుకుపోవాలట. ఆవిడలాగానే పిల్లలు లేకుండా నేను ముండపొయ్యాలనుకొంటుందో ఏమో? నేను చస్తే ఆ చీర తీసుకెళ్ళనమ్మా యిప్పుడే చెబుతున్నాను. ఆవిడెక్కడికెళ్ళిందో రాగానే ఆ చీర తీసియిస్తుంది. ఎట్లాగయినా వెళ్ళేటప్పుడు యిక్కడే వదిలి వెళతాను, ఆ పీడావిడ్యం ఎందో

తీసుకెళ్ళలేను అమ్మా" అన్నది రాజేశ్వరి.

"సరే చూద్దాంలే. పద. అదిగో నాన్నగారొచ్చి నట్టున్నారు"

సామానుల గదిలో కూర్చున్న రాధమ్మకు ప్రపంచం అంతా అంధకారమయమైనట్టుగానూ, యిక తాను జీవించటం కేవలం నిష్ప్రయోజనంగానూ కనిపించింది. చేతిలో చీరతో అట్లాగే పిచ్చిదానిలాగ రుగా నిశ్చేష్టితయై కూర్చుంది.....

* * *

ఆ తరువాత పదిహేనురోజులనాటి సంగతి.

గవర్నరుపేటలో ఉత్తరహిందూస్థానం యాత్రా బస్సు బయలుదేరటానికి సిద్ధంగావుంది. రాధమ్మ బస్సులోఎక్కికూర్చుంది. కిటికీకి యివతల ఫుట్‌పాత్‌మీద నాగభూషణం, సరస్వతి, మురళి నిల్చుని వున్నారు. నాగభూషణం కళ్లు చెమ్మగిల్లివున్నాయి. ఎంత ప్రయత్నం చేస్తున్నా కన్నీళ్లు ఆపుకోలేకపోతున్నాడు.

"ఈ వయస్సులోవెళ్ళి ఆ ఆశ్రమంలోవుంటావా పిన్నీ. నేను చచ్చిపొయ్యానా? నేను నీకు—ఏం ద్రోహం చేశాను?" అన్నాడు. నాగభూషణం బొంగురు గొంతుతో. అతడు యిట్లా అనటం యిప్పటికి యిది మాటదెబ్బయి మూడోసారి.

ఋషికేశ్‌కువెళ్ళి శేషజీవితం గడపాలని రాధమ్మ రాజేశ్వరి అత్తగారింటికి వెళ్ళిన రెండోరోజున నిశ్చయించుకొన్నది. ఆ నిశ్చయం ఎందుకు చేసుకొందో యింట్లో ఎవరికీ తెలీదు. ఆమె నిర్ణయాన్ని ఎవ్వరూ ఎంత ప్రయత్నించినా మార్చలేకపొయ్యారు. తమ తప్పు ఏదన్నావుంటే చెప్పమని నాగభూషణం, సరస్వతి, మురళి అడిగారు. ఎవరికీ ఆమె ఏదీ చెప్పలేదు. ఆస్తినంతా తన తదనంతరం నాగభూషణానికి చెందేట్లు రాసి రిజిష్టరు చేయించింది. ఋషికేష్ ఆశ్రమానికి నెలనెలా తన పేరున ఓ ముప్పయి రూపాయలు మనిఆర్డరు చేయమని నాగభూషణానికి చెప్పింది.

సరస్వతి కళ్ళవెంట నీళ్ళు ప్రవాహంగా కారిపోతోంది. పద్నాలుగేళ్ళ వయస్సులో ఆమె కాపురానికొచ్చింది. మొదటి నాలుగేళ్ళూ రాధమ్మ కొంగు పట్టుకొని "అత్తయ్యా, అత్తయ్యా" అంటూ గడిపింది. "ఇప్పటికైనా దిగి వచ్చెయ్యండి. అత్తయ్య మీరు లేకపోతే....." అంతకంటే ఎక్కువగా మాట్లాడలేకపోయింది సరస్వతి.

"ఛా వూరుకోవే...." రాధమ్మ హృదయం శిలగా మారిపోయింది. ఆ సాయంత్రం సంఘటన తరువాత ఇహ అది కరగదు.

యాత్రా బస్సు బయలుదేరే సమయమైంది.

నెమ్మదిగా కదిలింది. బస్సు కదలికతోబాటు నాగభూషణం హృదయంలోని దుఃఖంగూడ కట్టలు తెంచుకొన్నది. "పిన్నీ, వుంటానపిన్నీ, ఉత్తరంఅయినా రాస్తుంటావా?...." అంతే! అంతకంటే ఎక్కువ మాట్లాడలేకపొయ్యాడు. ఉత్తరీయం నోట్లో పెట్టుకొని ఏడుపు ఆపుకొంటున్నాడు.

"నాన్నా, నాగూ, నీ ఆరోగ్యం జాగ్రత్త. కాలుదెబ్బ అదీ సరిగా కట్టమని రెడ్డికి గట్టిగా చెప్పాలి....." అంతకంటే రాధమ్మ నోట్లోంచి మాటలు పెగల్లేదు...

ఒకటీ, రెండూ—యాభై సంవత్సరాల అనుబంధం ఆ తక్షణం తెగిపోయింది! ●